
Analiza sprawozdania z wykonania budżetu jednostki samorządu terytorialnego

1. Analiza dochodów i wydatków budżetowych

1.1. Analiza dochodów budżetowych

Przeprowadzenie prawidłowej analizy dochodów wymaga znajomości źródeł dochodów jednostki samorządu terytorialnego. Główne kategorie dochodów polskich gmin ukształtowane zostały już na początku transformacji ustrojowej w Polsce, należą do nich:

- dochody własne (dochody z lokalnych podatków, opłat, dochody z majątku);
- udziały w dochodach podatkowych budżetu państwa;
- subwencje i dotacje.

Te trzy rodzaje dochodów, które są obecne w budżetach samorządów na całym świecie, mogą być podstawą wyprowadzenia mierników charakteryzujących decentralizację (i jej zmiany) dla danego kraju (jeśli rozpatrywane są w odniesieniu do wszystkich jednostek) lub sytuację pojedynczego podmiotu, szczególnie gdy porównujemy go z innymi [Kopańska, w: Kleer 2009, s. 108].

Analizy struktury dochodów budżetu jednostki samorządu terytorialnego można dokonać na podstawie wskaźników struktury, czyli udziału w poszczególnych rodzajach dochodów lub ich grupach, które mogą w zależności od przyjętego poziomu analizy obrazować ogólniejszy bądź szczegółowy przekrój struktury dochodów zasilających budżet danej jednostki samorządu terytorialnego. Schemat 4

przedstawia zakres analizy dochodów przeprowadzanej w jednostkach samorządu terytorialnego.

Schemat 4. Analiza struktury dochodów

Analiza strukturalna dochodów w jednostkach samorządu terytorialnego
<ul style="list-style-type: none"> • analiza ogólnej struktury dochodów • analiza dochodów własnych • analiza udziałów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa • analiza dotacji celowych • analiza subwencji ogólnej • analiza dochodów według źródeł i kierunków ich powstawania • analiza dochodów według układu klasyfikacyjnego • analiza dochodów według zadań • analiza według układów mieszanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Filipiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2011, s. 46–47.

Do ilustracji udziału dochodów własnych w dochodach budżetu gminy ogółem służą następujące wskaźniki, które przedstawiono w tabeli 29.

Tabela 29. Wskaźniki dochodów własnych w dochodach budżetu

Nazwa wskaźnika	Wzór
Wskaźnik udziału dochodów własnych ogółem w dochodach budżetu ogółem	$WDW = \frac{DW}{D} \times 100$
<i>Obrazuje wielkość, a w układzie analizy dynamicznej w czasie – dynamikę zmian w wielkości dochodów własnych w strukturze dochodów ogółem danej gminy.</i>	Gdzie: <i>WDW</i> – wskaźnik dochodów własnych, <i>DW</i> – dochody własne ogółem, <i>D</i> – dochody budżetu ogółem.
Wskaźniki udziału poszczególnych rodzajów lub źródeł dochodów własnych w dochodach ogółem	$DWO = \frac{DW_n}{D} \times 100$
<i>Pokazują udział poszczególnych składników dochodów własnych w dochodach ogółem.</i>	Gdzie: <i>DWO</i> – wskaźnik udziału poszczególnych rodzajów lub źródeł dochodów własnych w dochodach ogółem, <i>DW_n</i> – dochody własne z danego n źródła dochodów własnych, <i>D</i> – dochody budżetu ogółem.

Wskaźniki udziału poszczególnych rodzajów (źródeł) dochodów własnych w dochodach własnych ogółem	$DWW = \frac{DW_n}{DW} \times 100$
Obrazują łącznie strukturę dochodów własnych.	<p>Gdzie:</p> <p>DDW – wskaźnik udziału poszczególnych rodzajów (źródeł) dochodów własnych w dochodach własnych ogółem,</p> <p>DW_n – dochody własne z danego n źródła dochodów własnych,</p> <p>DW – dochody własne ogółem.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2004, s. 98–99.

Wskaźniki struktury dochodów własnych informują i potwierdzają potencjał finansowy oraz samodzielność finansową danej gminy w kreowaniu oraz generowaniu dochodów własnych. Wskazują również najważniejsze z punktu widzenia danej gminy rodzaje (źródła) dochodów, które stanowią największy udział w puli dochodów własnych.

Kolejnym elementem analizy dochodów jest ocena udziału gminy w dochodach budżetu państwa, która dotyczy wielkości i struktury dochodów, które są dostarczane do jednostki samorządu terytorialnego za pośrednictwem budżetu państwa. Informacje dostarczane przez te wskaźniki potwierdzają atrakcyjność danej jednostki samorządu terytorialnego jako podmiotu, który umie przyciągnąć na swoje tereny inwestorów.

Wzrost wartości wskaźnika oznacza większą atrakcyjność danej jednostki samorządu terytorialnego dla poszczególnych podmiotów gospodarczych funkcjonujących w danym regionie lub poza nim. Spadek wskaźnika świadczy natomiast o słabnącej atrakcyjności jednostki samorządu terytorialnego dla potencjalnych inwestorów [Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2004, s. 98–99]. Główne wskaźniki analizujące udział gminy w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa przedstawiono w tabeli 30.

Informacji o wielkości i strukturze dochodów, które mogą być wydatkowane na cele określone przez dawców dotacji, dostarcza natomiast ich analiza. Interpretacja wyników dostarcza informacji o samodzielności finansowej jednostki. Wzrost udziału dotacji celowych w budżecie jednostki oznacza mniejszą samodzielność w określaniu zadań, jakie może ona sfinansować. W tabeli 31 przedstawiono wskaźniki obrazujące strukturę i wielkość dotacji.

Tabela 30. Wskaźniki udziału gminy w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa

Nazwa wskaźnika	Wzór
Wskaźnik struktury wielkości udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w dochodach budżetu ogółem	$WSUD_1 = \frac{UD}{D} \times 100$
<i>Obrazuje wielkość, a w układzie analizy dynamicznej dynamikę zmian w czasie w wielkości tego rodzaju dochodów ogółem danej gminy.</i>	
Gdzie: $WSUD_1$ – wskaźnik wielkości udziału w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w dochodach budżetu jednostki samorządu terytorialnego, UD – kwota udziałów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa, D – dochody budżetu ogółem.	
Wskaźniki udziału poszczególnych źródeł udziałów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w sumie dochodów budżetu ogółem	$WSUD_2 = \frac{UD_n}{D} \times 100$
Gdzie: $WSUD_2$ – wskaźnik udziału poszczególnych rodzajów udziałów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w dochodach ogółem, UD_n – dochody z danego n źródła dochodów – udziałów w podatkach stanowiących udział w dochodach budżetu państwa, D – dochody budżetu ogółem.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2004, s. 99.

Tabela 31. Wskaźniki struktury i wielkości dotacji

Nazwa wskaźnika	Wzór
Wskaźnik udziału dotacji celowych ogółem w dochodach budżetu ogółem	$WDC_1 = \frac{DC}{D} \times 100$
<i>Obrazuje wielkość, a w układzie analizy dynamicznej w czasie, dynamikę zmian w wielkości dotacji w strukturze dochodów ogółem danej gminy.</i>	
Gdzie: WDC_1 – wskaźnik udziału dotacji celowych ogółem w dochodach budżetu ogółem, DC – dotacje celowe ogółem, D – dochody budżetu ogółem.	
Wskaźniki udziału poszczególnych rodzajów dotacji celowych w dochodach budżetu jednostki samorządu terytorialnego ogółem	$WDC_2 = \frac{DC_n}{D} \times 100$
Gdzie: WDC_2 – wskaźnik udziału poszczególnych rodzajów dotacji celowych w dochodach budżetu ogółem, DC_n – dotacje celowe n rodzaju, D – dochody budżetu ogółem.	

Wskaźniki udziału poszczególnych rodzajów dotacji celowych w dotacjach celowych ogółem	$WDC_3 = \frac{DC_n}{DC} \times 100$
Gdzie: WDC_3 – wskaźnik udziału poszczególnych rodzajów dotacji celowych w dotacjach ogółem, DC_n – dotacje celowe danego n rodzaju, DC – dotacje celowe ogółem.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2004, s. 100–101.

Jednym z elementów dochodów gminy są subwencje, które podlegają również analizie finansowej. Celem analizy jest ocena udziału subwencji ogólnej i jej poszczególnych części w strukturze dochodów danej jednostki samorządu terytorialnego.

Subwencja, jak wcześniej napisano, stanowi rodzaj transferu z budżetu państwa; otrzymują ją wszystkie jednostki samorządu terytorialnego, chociaż jej składniki są różne w zależności od szczebla jednostki samorządowej. Istota subwencji polega na tym, że jest ona przydzielana jednostce samorządu terytorialnego obowiązkowo na podstawie ustalonych z góry kryteriów, a sposób jej wykorzystania nie jest w żaden sposób ograniczony [Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2004, s. 100–101]. Wskaźniki służące do oceny udziału subwencji w dochodach budżetowych przedstawiono w tabeli 32.

Tabela 32. Wskaźniki oceny udziału subwencji w dochodach budżetowych

Nazwa wskaźnika	Wzór
Wskaźnik udziału subwencji ogólnej w dochodach budżetu ogółem	$WSO_1 = \frac{SO}{D} \times 100$
Gdzie: WSO_1 – wskaźnik udziału subwencji ogólnej w dochodach budżetu ogółem, SO – subwencja ogólna, D – dochody budżetu ogółem.	
Wskaźniki udziału poszczególnych części subwencji ogólnej w dochodach budżetu ogółem	$WSO_2 = \frac{SO_n}{D} \times 100$
Gdzie: WSO_2 – wskaźnik udziału poszczególnych części subwencji ogólnej w dochodach budżetu ogółem, SO_n – część subwencji ogólnej n rodzaju, D – dochody budżetu ogółem.	

Nazwa wskaźnika	Wzór
Wskaźnik udziału poszczególnych części subwencji ogólnej w subwencji ogółem, obrazuje strukturę wewnętrzną subwencji	$WSO_3 = \frac{SO_n}{SO} \times 100$
Gdzie: WSO_3 – wskaźnik udziału poszczególnych części subwencji ogólnej w subwencji ogółem, SO_n – część subwencji ogólnej n rodzaju, SO – subwencja ogólna ogółem.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2004, s. 102.

Analiza poszczególnych rodzajów dochodów według układu klasyfikacyjnego w dochodach ogółem w danej jednostce samorządu terytorialnego to kolejny etap ich oceny. Obrazowana jest poprzez wskaźniki udziału dochodów z danej podziałki klasyfikacji budżetowej w dochodach ogółem [Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2004, s. 103].

$$WDK_1 = \frac{DK}{D} \times 100$$

Gdzie:

WDK_1 – wskaźnik udziału dochodów według klasyfikacji budżetowej (dział/rozdział) w dochodach budżetu ogółem,

DK – dochody budżetowe w danym dziale lub rozdziale,

D – dochody budżetu ogółem.

Analizę struktury dochodów danej jednostki samorządu terytorialnego można przeprowadzić w oparciu o wskaźniki struktury, które w zależności od przyjętego poziomu prowadzonych analiz – mogą obrazować ogólny lub szczegółowy przekrój struktury dochodów danej jednostki samorządu terytorialnego. Przekrój oraz zakres przedmiotowy analizy dochodów może być ustalony przez analityka w zależności od celów i potrzeb analizy [Dylewski, w: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2006, s. 114, 115].

Przykład

Na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu z wykonania budżetu gminy W przeprowadzono wstępną analizę dochodów. Dane niezbędne do przeprowadzenia analizy przedstawiono w tabeli 33.

Tabela 33. Dochody gminy według klasyfikacji budżetowej w latach 20x1–20x3

Dział	Wyszczególnienie	20x1 r.	20x2 r.	20x3 r.
		(w zł)		
010	Rolnictwo i łowiectwo	335 808,25	338 376,54	366 077,15
020	Leśnictwo	1 347,14	1 044,22	904,27
400	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	1 156 800,89	1 193 702,89	1 246 697,88
600	Transport i łączność	228 510,42	124 808,80	1 552 275,97
700	Gospodarka mieszkaniowa	501 608,61	556 263,48	1 571 660,22
710	Działalność usługowa	21 000,00	20 000,00	0,00
750	Administracja publiczna	155 614,00	476 789,36	127 934,02
751	Urzędy naczelne organów władzy państwowej, kontroli ochrony praw	14 928,55	44 459,59	18 644,41
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	5 000,00	20 000,00	10 000,00
756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	8 054 897,54	8 759 885,52	8 808 583,70
758	Różne rozliczenia	10 149 795,55	10 306 080,22	11 982 702,03
801	Oświata i wychowanie	241 221,31	515 222,02	753 382,22
851	Ochrona zdrowia	319,00	0,00	0,00
852	Pomoc społeczna	2 929 606,80	3 396 872,42	3 221 482,57
853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	49 832,71	105 379,33	54 457,13
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	86 763,30	80 300,01	77 068,54
900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	366 310,79	581 281,62	626 915,84
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	52 875,00	65 650,00	108 863,72
926	Kultura fizyczna i sport	51 781,50	88 151,61	224 183,40
	Razem	24 404 021,36	26 674 267,63	30 751 833,07

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z wykonania budżetu gminy W.

Dane zawarte w tabeli 33 pozwoliły na ustalenie struktury dochodów i dynamiki zmian ich wartości w badanym okresie. Szczegóły dotyczące obliczania wskaźników dynamiki i struktury omówiono w rozdziale V niniejszego opracowania.

Tabela 34. Analiza dochodów gminy W według klasyfikacji budżetowej w latach 20x1–20x3

Dział	Wyszczególnienie	Struktura (w %)			Dynamika (w %)	
		rok				
		20x1	20x2	20x3	20x2/x1	20x3/20x2
010	Rolnictwo i łowiectwo	1,38	1,27	1,19	100,76	108,19
020	Leśnictwo	0,01	0,00	0,00	77,51	86,60
400	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	4,74	4,48	4,05	103,19	104,44
600	Transport i łączność	0,94	0,47	5,05	54,62	1 243,72
700	Gospodarka mieszkaniowa	2,06	2,09	5,11	110,90	282,54
710	Działalność usługowa	0,09	0,07	0,00	95,24	0,00
750	Administracja publiczna	0,64	1,79	0,42	306,39	26,83
751	Urzędy naczelne organów władzy państwowej, kontroli ochrony praw	0,06	0,17	0,06	297,82	41,94
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,02	0,07	0,03	400,00	50,00
756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	33,01	32,84	28,64	108,75	100,56
758	Różne rozliczenia	41,59	38,64	38,97	101,54	116,27
801	Oświata i wychowanie	0,99	1,93	2,45	213,59	146,22
851	Ochrona zdrowia	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
852	Pomoc społeczna	12,00	12,73	10,48	115,95	94,84
853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,20	0,40	0,18	211,47	51,68
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	0,36	0,30	0,25	92,55	95,98

900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1,50	2,18	2,04	158,69	107,85
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,22	0,25	0,35	124,16	165,82
926	Kultura fizyczna i sport	0,21	0,33	0,73	170,24	254,32
	Razem	100,00	100,00	100,00	109,30	115,29

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z wykonania budżetu gminy W.

W roku 20x3 w badanej gminie dochody zrealizowane w ramach działu „różne rozliczenia”, stanowiły 38,97% dochodów ogółem, a ich wartość wzrosła o 16,27% w porównaniu z rokiem 20x2. W ramach tego działu dochody pochodziły głównie z subwencji – część oświatowa, uzupełniająca.

Drugą co do wielkości pozycją były dochody od osób prawnych, fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz „wydatki związane z ich poborem”, których udział z roku na rok się zmniejszał – w 20x3 roku wyniósł 28,64%. W ramach tego działu wyróżniono wpływy z podatków i opłat lokalnych, jak również udział gminy w podatku dochodowym od osób fizycznych i prawnych.

Wysoki udział w dochodach ogółem badanej jednostki odnotowano również w dziale „pomoc społeczna” – stanowiły one 10,48% dochodów ogółem w roku 20x3. W porównaniu z rokiem 20x1 i 20x2 ich udział zmniejszał się, co potwierdzają również wskaźniki dynamiki (spadek wartości o 5,16%). Głównym składnikiem w ramach tego działu były dotacje celowe.

W badanym okresie wartość dochodów wzrastała, w roku 20x2 w porównaniu z 20x1 o 9,30%, a w roku następnym o 15,29%. Wzrost dochodów ogółem świadczy o rozwoju badanej gminy.

Reasumując, w badanej jednostce samorządu terytorialnego możemy wyróżnić trzy źródła dochodów: wpływy z podatków i opłat lokalnych, udziały w podatkach państwowych, subwencje i dotacje. Pozostałe źródła stanowiły niewielki odsetek dochodów zrealizowanych przez gminę.

1.2. Analiza wydatków jednostki samorządu terytorialnego

Planowanie i realizacja wydatków to najtrudniejsze elementy konstrukcji i wykonania budżetu. W trakcie planowania główna trudność polega na wyborze optymalnej alokacji środków spośród wszystkich zgłaszanych potrzeb. W toku przygotowania budżetu występuje dokładnie ten sam problem co w przypadku każdej decyzji ekonomicznej – nieograniczone potrzeby konkurują o ograniczone środki na ich realizację. Wydatki muszą przede wszystkim zabezpieczyć prawidłowe funkcjonowanie organów państwa oraz zapewnić realizację zadań społecznych

i gospodarczych. Podmioty otrzymujące środki wykorzystują je w trakcie trwania roku budżetowego, dążą do wydatkowania przyznanych funduszy, obawiając się ich utraty. Niezbędne wydaje się w tym kontekście podejście do problemu miar efektywności wykorzystywania wydatkowanych środków publicznych oraz podziału kompetencji między szczeble centralny, regionalny i lokalny [Piotrowska-Marczak, Uryszek 2011, s. 195].

Schemat 5 przedstawia zakres przeprowadzania analizy struktury wydatków w jednostkach samorządu terytorialnego.

Schemat 5. Analiza wydatków w jednostkach samorządu terytorialnego

Analiza strukturalna wydatków w jednostkach samorządu terytorialnego
<ul style="list-style-type: none"> • analiza ogólnego podziału wydatków budżetowych i rodzajów zadań realizowanych w jednostce samorządu terytorialnego, zgodnie z układem kompetencyjnym, czyli wydatki na zadania własne, zlecone, powierzone oraz wspólne (można tu wyróżnić jeszcze wydatki na pomoc dla innych jednostek samorządu terytorialnego) • analiza rodzajów wydatków (zadań) według układu osobowego i rzeczowego • analiza udziału zadań finansowanych ze środków zagranicznych • analiza umiejscowienia zadań w podziałce klasyfikacji budżetowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Filipiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj, 2011, s. 61, Dylewski, [w:] Filipiak (red.) 2009, s. 188.

Analiza struktury wydatków według M. Dylewskiego dostarcza informacji o przedmiotowym i podmiotowym ich charakterze, którą to zawsze można w zależności od potrzeb rozbudować we własnym zakresie. W zależności od celu analizy dostajemy odpowiedź na pytanie o główne rodzaje wydatków z punktu widzenia ich klasyfikacji rodzajowej, układu kompetencyjnego realizowanych zadań czy też z punktu widzenia klasyfikacji budżetowej. Ponadto analiza zmian i dynamiki poszczególnych rodzajów wydatków pozwala na właściwą ocenę i weryfikację podejmowanych decyzji w zakresie planowania rodzajów i struktury wydatków budżetowych [Dylewski, w:] Filipiak (red.) 2009, s. 189].

Przez wydatki publiczne rozumie się wydatkowanie środków pieniężnych przez państwo i inne związki publicznoprawne w celu zaspokojenia potrzeb publicznych lub też, jak się określa inaczej, relacji funkcji (zadań) państwa i ich związków publicznych. Do analizy struktury wydatków budżetu gminy ogółem służą wskaźniki przedstawione w tabeli 36.

Tabela 36. Analiza struktury wydatków bieżących i majątkowych

Nazwa wskaźnika	Wzór
Wskaźnik udziału zadań bieżących i majątkowych w wydatkach ogółem	$WZB = \frac{ZB}{W} \times 100$ $WZM = \frac{ZM}{W} \times 100$
Gdzie: <i>WZB</i> – wskaźnik udziału wydatków bieżących w wydatkach ogółem, <i>WZM</i> – wskaźnik udziału wydatków majątkowych w wydatkach ogółem, <i>ZB</i> – wydatki bieżące, <i>ZM</i> – wydatki majątkowe, <i>W</i> – wydatki budżetu ogółem.	
Szczegółowe wskaźniki udziału zadań bieżących i majątkowych w wydatkach poszczególnych rodzajów zadań	$WRZM = \frac{RZM_n}{W_n} \times 100$ $WRZB = \frac{RZB_n}{W_n} \times 100$
Gdzie: <i>WRZB</i> – wskaźnik udziału wydatków bieżących danego rodzaju zadań w wydatkach ogółem danego rodzaju zadań, <i>WRZM</i> – wskaźnik udziału wydatków majątkowych danego rodzaju zadań w wydatkach ogółem danego rodzaju zadań, <i>RZB_n</i> – wydatki bieżące danego n rodzaju zadań, <i>RZM_n</i> – wydatki majątkowe n rodzaju zadań, <i>W_n</i> – wydatki ogółem danego n rodzaju.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Filipiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2011, s. 61.

Powyższe wskaźniki obrazują ogólną strukturę wydatków bieżących i majątkowych w poszczególnych grupach wyodrębnionych rodzajowo (według układu kompetencyjnego lub rodzaju źródeł dochodów). Podstawowym ich zadaniem jest przekazanie informacji o proporcjach poszczególnych rodzajów wydatków odpowiednio do rodzajów zadań wykonywanych przez gminę.

Bardzo istotna część realizowanych z budżetu wydatków przypada na wynagrodzenia pracowników. Jednostki samorządu terytorialnego realizują zadania nałożone na nie przez ustawę o samorządzie terytorialnym. Zadania w większości mają charakter usług świadczonych na rzecz ludności, stąd potrzeba posiadania odpowiedniej liczby pracowników. Dlatego wynagrodzenia mają tak istotny udział w wydatkach budżetu jednostki samorządu terytorialnego.

Analiza struktury rodzajów wydatków (zadań) według układu osobowego i rzeczowego to przekrojowe porównanie wydatków przeznaczonych na

wynagrodzenia oraz pozostałe rodzaje wydatków ogólnie zwanych rzeczowymi [Dylewski, w: Filipiak (red.) 2009, s. 189].

Tabela 37. Analiza struktury rodzajów wydatków według układu osobowego i rzeczowego

Nazwa wskaźnika	Wskaźnik
Wskaźnik struktury wynagrodzeń:	$WSW_1 = \frac{WN}{W_x} \times 100$
Gdzie: WSW_1 – wskaźnik struktury wynagrodzeń, WN – wielkość funduszu wynagrodzeń osobowych ogółem lub według przyjętego punktu odniesienia, tzn. zadania w ujęciu jednostkowym, rodzajów zadań, części budżetu rozumianej tu jako dział lub rozdział, W_x – wydatki ogółem, w danym zadaniu, rodzaju zadań, w danej części budżetu.	
Wskaźnik struktury wydatków rzeczowych, czyli tych wydatków, których nie klasyfikuje się jako wynagrodzenia osobowe	$WSW_2 = \frac{WRZ}{W_x} \times 100$
Gdzie: WSW_2 – wskaźnik struktury wydatków rzeczowych, WRZ – wydatki rzeczowe ogółem lub według przyjętego punktu odniesienia, tzn. zadania w ujęciu jednostkowym, rodzajów zadań, części budżetu, rozumianej tu jako dział lub rozdział, W_x – wydatki ogółem, w danym zadaniu, rodzaju zadań, w danej części budżetu.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Filipiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2011, s. 63.

Interpretacja wyników uzyskanych w oparciu o powyższe wskaźniki pozwala w oparciu o dane typowe lub w porównaniu z innymi gminami identyfikować odchylenia w zakresie wzajemnych relacji wielkości wydatków przeznaczonych na wynagrodzenia i pozostałych wydatków. Wskaźniki te mogą być także wykorzystywane w procesie planowania budżetu, gdzie można podawać wielkości graniczne, których nie wolno przekroczyć, przykładowo relacja 80/20, co oznacza, że wydatki na wynagrodzenia nie mogą przekroczyć 80% budżetu jednostki (planu finansowego) ogółem [Filiapiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2011, s. 63].

Analiza struktury realizowanych zadań z punktu widzenia klasyfikacji budżetowej – to najprostszy układ analizy wydatków budżetu gminy, jako że wprost odnosi się do zapisów budżetu. Główne wskaźniki badające strukturę wydatków przedstawiono w tabeli 38.

Tabela 38. Analiza struktury realizowanych zadań z punktu widzenia klasyfikacji budżetowej

Nazwa wskaźnika	Wzór
Wskaźnik ogólny struktury wydatków z punktu widzenia klasyfikacji budżetowej	$WZKB_1 = \frac{ZKB}{W} \times 100$
Gdzie: $WZKB_1$ – wskaźnik ogólny struktury wydatków według klasyfikacji budżetowej (dział/rozdział) w wydatkach budżetu ogółem, ZKB – wydatki budżetowe w danym dziale lub rozdziale, W – wydatki budżetu ogółem.	
Szczegółowe wskaźniki struktury wydatków według klasyfikacji budżetowej	$WZKB_2 = \frac{ZKB_n}{ZKB} \times 100$
Gdzie: $WZKB_2$ – szczegółowy wskaźnik udziału poszczególnych wydatków według klasyfikacji budżetowej w wydatkach danego działu/rozdziału, ZKB_n – rodzaj wydatków według klasyfikacji budżetowej rozdział/paragraf, ZKB – wydatki w danym dziale/rozdziale klasyfikacji budżetowej.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Filipiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2011, s. 64.

Analiza wydatków w układzie klasyfikacji budżetowej jest najczęściej spotykanym typem prezentacji struktury i dynamiki zmian w wydatkach gminy. Jednak są to analizy przekrojowe, których podstawą jest obowiązująca klasyfikacja dochodów i wydatków (przychodów i rozchodów), co nie oznacza, że jej zawartość informacyjna jest wyczerpująca. Układ zadaniowy lub programowy budżetu może sprzyjać bardziej przejrzystej formie prezentacji danych budżetowych i tym samym ich analiz.

Interpretacja wskaźników struktury wydatków to główna informacja o przedmiotowym i podmiotowym charakterze realizowanych wydatków, którą to zawsze można w zależności od potrzeb rozbudować we własnym zakresie [Dylewski, w: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2006, s. 114, 115].

Analizę struktury wydatków danej jednostki samorządu terytorialnego, a tym samym zadań, jakie realizuje dana jednostka samorządu terytorialnego, można przeprowadzić w oparciu o wskaźniki struktury, które mogą, w zależności od przyjętego poziomu analizy, obrazować ogólny lub szczegółowy przekrój struktury wydatków danej jednostki samorządu terytorialnego. Szczególnie istotna jest struktura rodzajowa wydatków ze względu na to, że realizacja zadań jest przedmiotem podstawowych ocen i analiz dokonywanych w jednostkach samorządu terytorialnego.

Przykład

Kolejnym etapem wstępnej analizy wykonania budżetu gminy W jest ocena zrealizowanych przez gminę wydatków z uwzględnieniem klasyfikacji budżetowej. W tabeli 39 przedstawiono wartość wydatków poniesionych przez badaną gminę w trzech kolejnych latach.

Tabela 39. Wydatki budżetowe gminy W według klasyfikacji budżetowej w latach 20x1–20x3

Dział	Wyszczególnienie	20x1 r.	20x2 r.	20x3 r.
		(w zł)		
010	Rolnictwo i łowiectwo	387 470,80	427 266,80	1 460 320,33
020	Leśnictwo	0,00	0,00	0,00
400	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	668 957,65	644 044,08	684 016,11
600	Transport i łączność	2 145 332,07	1 580 219,45	3 124 292,34
700	Gospodarka mieszkaniowa	266 544,21	266 245,62	212 103,03
710	Działalność usługowa	56 053,00	88 863,41	54 531,48
750	Administracja publiczna	3 296 303,68	3 764 741,03	3 352 280,70
751	Urzędy naczelne organów władzy państwowej, kontroli ochrony praw	14 928,55	44 459,59	18 644,41
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	147 490,07	190 716,03	173 670,49
756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	35 277,68	31 563,25	36 448,41
757	Obsługa długu publicznego	317 558,76	303 755,52	387 086,03
758	Różne rozliczenia	0,00	0,00	0,00
801	Oświata i wychowanie	11 019 627,15	12 947 878,92	14 488 402,79
851	Ochrona zdrowia	129 986,51	125 420,24	136 675,89
852	Pomoc społeczna	3 726 230,26	4 176 490,54	4 081 695,07

1. Analiza dochodów i wydatków budżetowych 105

853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	55 680,11	111 946,24	60 827,13
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	133 447,30	127 528,38	135 705,54
900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	1 114 955,00	1 056 001,07	1 323 990,77
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	608 781,72	651 705,90	688 587,29
926	Kultura fizyczna i sport	205 057,72	154 170,49	200 450,65
	Razem	24 329 682,24	26 693 016,56	30 619 728,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z wykonania budżetu gminy W.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 39 dokonano wstępnej oceny kierunków realizowanych przez gminę W wydatków budżetowych. W tabeli 40 przedstawiono udział poszczególnych wydatków w wydatkach ogółem oraz zmiany ich wartości w czasie.

Tabela 40. Analiza wydatków budżetowych gminy W według klasyfikacji budżetowej za lata 20x1–20x3

Dział	Wyszczególnienie	Struktura (w %)			Dynamika (w %)	
		Rok				
		20x1	20x2	20x3	x2/x1	x3/x2
010	Rolnictwo i łowiectwo	1,59	1,60	4,77	110,27	341,78
020	Leśnictwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
400	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	2,75	2,41	2,23	96,28	106,21
600	Transport i łączność	8,82	5,92	10,20	73,66	197,71
700	Gospodarka mieszkaniowa	1,10	1,00	0,69	99,89	79,66
710	Działalność usługowa	0,23	0,33	0,18	158,53	61,37
750	Administracja publiczna	13,55	14,10	10,95	114,21	89,04
751	Urzędy naczelne organów władzy państwowej, kontroli ochrony praw	0,06	0,17	0,06	297,82	41,94
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,61	0,71	0,57	129,31	91,06

Dział	Wyszczególnienie	Struktura (w %)			Dynamika (w %)	
		Rok				
		20x1	20x2	20x3	x2/x1	x3/x2
756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	0,14	0,12	0,12	89,47	115,48
757	Obsługa długu publicznego	1,31	1,14	1,26	95,65	127,43
758	Różne rozliczenia	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
801	Oświata i wychowanie	45,29	48,51	47,32	117,50	111,90
851	Ochrona zdrowia	0,53	0,47	0,45	96,49	108,97
852	Pomoc społeczna	15,32	15,65	13,33	112,08	97,73
853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	0,23	0,42	0,20	201,05	54,34
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	0,55	0,48	0,44	95,56	106,41
900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	4,58	3,96	4,32	94,71	125,38
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2,50	2,44	2,25	107,05	105,66
926	Kultura fizyczna i sport	0,84	0,58	0,65	75,18	130,02
	Razem	100,00	100,00	100,00	109,71	114,71

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z wykonania budżetu gminy W.

W latach 20x1–20x3 największy udział w wydatkach badanej gminy odnotowano w dziale „oświata i wychowanie” – stanowiły one ponad 45% ich ogólnej wartości. Na podobnym poziomie kształtowały się wydatki w ramach działu „administracja publiczna” i „pomoc społeczna”. W dziale „administracja publiczna” wydatki w latach 20x1–20x2 kształtowały się na poziomie około 14%, natomiast w roku 20x3 ich udział spadł do 10,95%. Korzystną zmianę w tym dziale, na który składają się wydatki na funkcjonowanie urzędów wojewódzkich, rady gminy, urzędów gmin, potwierdzają również wskaźniki dynamiki (spadek wartości o 10,96%).

Wydatki na transport i łączność (dotyczyły głównie inwestycji drogowych) stanowiły w roku 20x3 aż 10,20% ogółu poniesionych kwot, a ich wartość wzrosła o 97,71% w porównaniu z rokiem 20x2.

Ogólna wartość wydatków w badanym okresie wzrastała w roku 20x2 o 9,71%, a w następnym aż o 14,71%. Dynamicznego wzrostu wydatków nie należy interpretować pozytywnie, jednostka powinna raczej dążyć do ich redukcji. Jedyne w przypadku dynamicznego wzrostu dochodów można uznać wzrost wartości wydatków w badanym okresie za uzasadniony. W ramach ponoszonych przez badaną jednostkę samorządu terytorialnego wydatków można dokonać analizy wydatków majątkowych. W tabeli 41 przedstawiono wartość poniesionych wydatków majątkowych, a w kolejnej analizie ich struktury i dynamikę zmian w latach 20x1–20x3.

Tabela 41. Wydatki majątkowe badanej jednostki w latach 20x1–20x3

Wyszczególnienie	20x1 r.	20x2 r.	20x3 r.
	(w zł)		
Infrastruktura (kanalizacja)	41 889,26	64 845,20	0,00
Infrastruktura drogowa	1 828 433,69	1 125 474,52	2 767 348,17
Administracja publiczna	700,00	4 233,40	0,00
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,00	35 000,00	0,00
Oświata i wychowanie	33 183,63	1 108 895,02	1 561 796,56
Oświetlenie placów, dróg	136 484,65	127 568,42	0,00
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	0,00	0,00	180 134,78
Kultura fizyczna i sport	13 454,06	0,00	0,00
Razem	2 054 145,29	2 466 016,56	4 509 279,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z wykonania budżetu gminy W.

Największą kwotę wydatków w badanej gminie przeznaczono w każdym z trzech badanych lat na infrastrukturę drogową. W ramach tej pozycji poniesiono wydatki na przebudowę bądź remont dróg gminnych i powiatowych. Budowa hali sportowej, pracowni komputerowej to wydatki zrealizowane w ramach zadań dotyczących działu „oświata i wychowanie”.

Tabela 42. Analiza wydatków majątkowych gminy W w latach 20x1–20x3

Wyszczególnienie	20x1 r.	20x2 r.	20x3 r.	20x2/x1	20x3/x2
	(struktura %)			(dynamika %)	
Infrastruktura (kanalizacja)	2,04	2,63	0,00	154,80	0,00
Infrastruktura drogowa	89,01	45,64	61,37	61,55	245,88
Administracja publiczna	0,03	0,17	0,00	604,77	0,00

Wyszczególnienie	20x1 r.	20x2 r.	20x3 r.	20x2/x1	20x3/x2
	(struktura %)			(dynamika %)	
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	0,00	1,42	0,00	0,00	0,00
Oświata i wychowanie	1,62	44,97	34,64	3341,69	140,84
Oświetlenie placów, dróg	6,64	5,17	0,00	93,47	0,00
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	0,00	0,00	3,99	0,00	0,00
Kultura fizyczna i sport	0,65	0,00	0,00	0,00	0,00
Razem	100,00	100,00	100,00	120,05	182,86

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania z wykonania budżetu gminy W.

Największy udział w wydatkach majątkowych w badanym okresie miały nakłady poniesione na infrastrukturę drogową. Udział ich kształtował się na zmiennym poziomie, czego przyczyną był wzrost wydatków ponoszonych na oświatę i wychowanie. Jednak w latach 20x2 i 20x3 największy udział w wydatkach miały te dotyczące infrastruktury – zarówno drogowej, jak i realizowane w oświacie. W roku 20x3 wydatki na infrastrukturę drogową stanowiły 61,37% ogółu wydatków majątkowych, a 34,64% zrealizowane w ramach oświaty i wychowania.

Oceniając zmianę wydatków w czasie, należy stwierdzić, że w badanym okresie nastąpił wzrost ich wartości w roku 20x2 w porównaniu z 20x1 o 20,05%, a w kolejnym wzrost aż o 82,86%. Wzrost wydatków majątkowych należy ocenić jako pozytywny, ponieważ oznacza, że badana gmina się rozwija.

1.3. Analiza pozioma budżetu jednostki samorządu terytorialnego

Pozioma analiza budżetu jednostki samorządu terytorialnego pozwala na ocenę prawidłowości strukturalnych zjawisk finansowych w oparciu o dane sprawozdawcze o niejednorodnej strukturze. W ten sposób umożliwia ocenę powiązań wewnętrznych różnych elementów składowych, zjawisk i procesów finansowych w oparciu o dane sprawozdawcze. Podstawową częścią analizy poziomej jest analiza wzajemnych relacji pomiędzy dochodami/przychodami a wydatkami/rozchodami budżetowymi [Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2010, s. 89].

Tabela 43. Analiza nadwyżki operacyjnej

Nazwa wzoru	Wzór
Kwota czystej nadwyżki operacyjnej	$NO = DB - WB$
Gdzie: DB – dochody bieżące WB – wydatki bieżące	
Wskaźnik stopnia pokrycia wydatków bieżących dochodami bieżącymi	$NO_1 = \frac{DB}{WB} \times 100$
Gdzie: DB – dochody bieżące WB – wydatki bieżące	
Wskaźnik stopnia pokrycia budżetu bieżącego (model ustawowy)	$UPBB = \frac{DB + NB + WS}{WB} \times 100$
Gdzie: DB – dochody bieżące, NB – nadwyżka budżetu z lat ubiegłych, WS – wolne środki w rozumieniu ustawowym, WB – wydatki bieżące.	
Wskaźnik stopnia pokrycia wydatków ogółem (model ustawowy)	$UPWO = \frac{DB + NB + WS}{W} \times 100$
Gdzie: DB – dochody bieżące, NB – nadwyżka budżetu z lat ubiegłych, WS – wolne środki w rozumieniu ustawowym, W – wydatki ogółem.	
Wskaźnik stopnia finansowego pokrycia budżetu bieżącego	$FPBB = \frac{DB + NB + WS + PP}{WB} \times 100$
Gdzie: DB – dochody bieżące, NB – nadwyżka budżetu z lat ubiegłych, WS – wolne środki w rozumieniu ustawowym, PP – przychody budżetowe z wyłączeniem przychodów pożyczkowych, W – wydatki bieżące.	
Wskaźnik stopnia finansowego pokrycia wydatków ogółem	$FPWO = \frac{DB + NB + WS + PP}{W} \times 100$
Gdzie: DB – dochody bieżące, NB – nadwyżka budżetu z lat ubiegłych, WS – wolne środki w rozumieniu ustawowym, PP – przychody budżetowe z wyłączeniem przychodów pożyczkowych, W – wydatki ogółem.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Filipiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2011, s. 68.

Zgodnie z rozporządzeniem MF w sprawie szczególnych zasad rachunkowości (...) § 5 w celu **ustalenia nadwyżki lub deficytu budżetu jednostki samorządu terytorialnego** operacje dotyczące ich dochodów i wydatków ujmowane są w księgach rachunkowych na odrębnych kontach księgowych w zakresie faktycznie (kasowo) zrealizowanych wpływów i wydatków dokonanych na bankowych rachunkach budżetów oraz rachunków bieżących dochodów i wydatków budżetowych jednostek budżetowych, z wyjątkiem operacji szczególnych określonych w odrębnych przepisach.

Wolne środki rozumiane są jako nadwyżka środków pieniężnych na rachunku bieżącym budżetu jednostki samorządu terytorialnego, wynikająca z rozliczeń wyemitowanych papierów wartościowych, kredytów i pożyczek z lat ubiegłych (art. 217 ust. 2 Ustawy o finansach publicznych z dnia 27.08.2009 r.).

Zgodnie z obowiązującymi zasadami należy to rozumieć jako środki pieniężne znajdujące się na rachunku budżetu jednostki samorządu terytorialnego na koniec roku budżetowego, które nie zostały wykorzystane na finansowanie wydatków i rozchodów w danym roku budżetowym. Źródłem powstawania wolnych środków w budżecie jednostki samorządu terytorialnego jest brak możliwości (technicznej, organizacyjnej) zapewnienia na etapie wykonania budżetu równowagi:

$$D + P = W + R$$

Gdzie:

- D – dochody ogółem budżetu jednostki samorządu terytorialnego w roku n ,
- P – przychody budżetu jednostki samorządu terytorialnego w roku n ,
- W – wydatki ogółem budżetu jednostki samorządu terytorialnego w roku n ,
- R – rozchody budżetu jednostki samorządu terytorialnego w roku n .

Przyczyną takiej sytuacji jest orientacyjny charakter wielkości planowanych D – dochodów ogółem i W – wydatków ogółem. Dochody planowane $<$ dochody wykonane – pesymistyczna zasada planowania dochodów. Należy pamiętać, że plan dochodów stanowi prognozowane kwoty.

Natomiast wydatki planowane $>$ wydatki wykonane to zasada optymistycznego planowania wydatków, plan wydatków stanowi nieprzekraczalne limity, dlatego najczęstszym przypadkiem zachodzącym w budżecie jednostki samorządu terytorialnego jest sytuacja wykonania deficytu w danym roku budżetowym na poziomie niższym niż planowany (tylko wtedy mogą wystąpić wolne środki), przy czym często przychody z tytułu dłużnych (pożyczek i kredytów) kształtują

się na poziomie planowanym. Powoduje to odkładanie się na rachunku budżetu danej jednostki samorządu terytorialnego środków pieniężnych stanowiących wolne środki [Szczubiał 2015, s. 1].

Umieszczenie pojęcia wolnych środków w rozdziale *Zakres budżetu jednostki samorządu terytorialnego* jako jednego z możliwych źródeł sfinansowania deficytu budżetu wskazuje na konieczność ich ustalenia na 31 grudnia roku poprzedzającego rok budżetowy. Należą do nich środki, które jednostka już posiada i nie musi ich w żaden sposób pozyskiwać. Mogą zostać wykorzystane na sfinansowanie zarówno wydatków, jak i rozchodów budżetu.

Przychody w budżecie jednostki samorządu terytorialnego służą do zabezpieczenia odpowiednich środków dla realizacji zadań, w przypadku gdy dochody budżetu nie są wystarczające dla ich pełnego sfinansowania. Można podzielić przychody na:

- zwrotne – kredyty, pożyczki oraz emisja papierów wartościowych;
- bezzwrotne – w postaci nadwyżki z lat ubiegłych, wolnych środków, zwrotów pożyczek udzielonych przez jednostkę przychodów z prywatyzacji.

Przychody w postaci wolnych środków są bardzo istotne dla gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego, są środkami, które jednostka już posiada, wobec tego nie powodują powstawania dodatkowych kosztów [Ziółkowska 2013, s. 157].

Poniżej przedstawiono przykład analizy nadwyżki operacyjnej w jednostce samorządu terytorialnego.

Przykład

Na podstawie danych gminy A przeprowadzono analizę pomiaru nadwyżki operacyjnej.

Tabela 44. Analiza nadwyżki operacyjnej w gminie A

Wyszczególnienie	20x1 r.	20x2 r.	20x3 r.
Wydatki ogółem (w zł)	34 329 682,24	36 693 016,56	40 619 728,46
Dochody ogółem (w zł)	35 404 021,36	37 674 267,63	41 751 833,07
Wydatki bieżące (w zł)	32 275 536,95	34 227 000,00	35 043 895,08
Dochody bieżące (w zł)	33 301 020,30	36 542 134,63	39 796 742,34
Wydatki majątkowe (w zł)	2 054 145,29	2 466 016,56	5 575 833,38

112 Część II. Analiza sprawozdania z wykonania budżetu jednostki samorządu terytorialnego

Wyszczególnienie	20x1 r.	20x2 r.	20x3 r.
Nadwyżka budżetu (w zł)	1 074 339,12	981 251,07	1 132 104,61
Wolne środki (w zł)	821 354,64	1 234 561,34	1 426 351,76
Kwota czystej nadwyżki operacyjnej (w zł)	1 025 483,35	2 315 134,63	4 752 847,26
Wskaźnik stopnia pokrycia wydatków bieżących dochodami bieżącymi	109,69%	110,07%	119,14%
Wskaźnik stopnia pokrycia budżetu bieżącego	108,82%	113,51%	120,43%
Wskaźnik stopnia pokrycia wydatków ogółem	102,30%	105,88%	103,90%
Dane uzupełniające nadwyżka budżetu z roku 200x	998 456,56		

Źródło: opracowanie własne.

W badanej gminie kwota czystej nadwyżki operacyjnej z roku na rok wzrastała – w roku 20x2 w porównaniu z 20x1 o 125,76%, a w roku 20x3 w porównaniu z 20x2 o 105,29%. Wydatki bieżące zostały pokryte dochodami bieżącymi w każdym z badanych lat, wartość wskaźnika przewyższała 100%. Wartość wskaźnika stopnia pokrycia budżetu bieżącego przewyższała 100%, przy czym z roku na rok wzrastała. Również kwota wydatków ogółem została pokryta przez dochody bieżące, nadwyżkę budżetu z lat ubiegłych oraz wolne środki w rozumieniu ustawowym. W przykładzie zostały spełnione wszystkie warunki wymienione w ustawie o finansach publicznych dotyczące relacji pomiędzy dochodami bieżącymi a wydatkami.

Zgodnie z artykułem 242 Ustawy o finansach publicznych z dnia 27.08.2009 r. organ stanowiący nie może uchwalić budżetu, w którym planowane wydatki bieżące są wyższe niż planowane dochody bieżące powiększone o nadwyżkę budżetową z lat ubiegłych i wolne środki.

Na koniec roku budżetowego wykonane wydatki bieżące nie mogą być wyższe niż wykonane dochody bieżące powiększone o nadwyżkę budżetową z lat ubiegłych i wolne środki. Wykonane wydatki bieżące mogą być wyższe niż wykonane dochody bieżące powiększone o nadwyżkę budżetową z lat ubiegłych i wolne środki jedynie o kwotę związaną z realizacją wydatków bieżących udziałem środków zagranicznych (art. 5 ust. 3), w przypadku gdy środki te nie zostały przekazane w danym roku budżetowym.

Kolejną grupę wskaźników obrazującą wzajemne relacje pomiędzy dochodami a wydatkami budżetowymi przedstawiono w tabeli 45.

Analiza wzajemnych relacji między dochodami a wydatkami to porównanie dwóch struktur: strony dochodowej i wydatkowej. Tego rodzaju analizę można przeprowadzić w szerokim ujęciu przekrojowym w zależności od potrzeb informacyjnych i decyzyjnych [Dylewski, w: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2006, s. 145].

Tabela 45. Analiza wzajemnych relacji pomiędzy dochodami a wydatkami budżetowymi

Nazwa wskaźnika	Wzór
<i>WD</i> – wskaźnik pokrycia wydatków ogółem dochodami ogółem	
Gdzie: <i>D</i> – dochody ogółem, <i>W</i> – wydatki ogółem.	$WD = \frac{D}{W} \times 100$
<i>WW</i> – wskaźnik relacji dochodów ogółem do wydatków ogółem	
Gdzie: <i>W</i> – wydatki ogółem, <i>D</i> – dochody ogółem.	$WW = \frac{W}{D} \times 100$
<i>WD</i>₁ – wskaźnik relacji pokrycia wydatków bieżących dochodami ogółem	
Gdzie: <i>D</i> – dochody ogółem, <i>WB</i> – wydatki bieżące.	$WD_1 = \frac{D}{WB} \times 100$
<i>WW</i>₁ – wskaźnik relacji wydatków bieżących do dochodów ogółem	
Gdzie: <i>WB</i> – wydatki bieżące, <i>D</i> – dochody ogółem.	$WW_1 = \frac{WB}{D} \times 100$
<i>WD</i>₂ – wskaźnik relacji wydatków majątkowych do dochodów ogółem	
Gdzie: <i>WM</i> – wydatki majątkowe, <i>D</i> – dochody ogółem.	$WD_2 = \frac{WM}{D} \times 100$
<i>WW</i>₂ – wskaźnik relacji wydatków majątkowych do dochodów majątkowych	
Gdzie: <i>WM</i> – wydatki majątkowe, <i>DM</i> – dochody majątkowe.	$WW_2 = \frac{WM}{DM} \times 100$

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Filipiak, Dylewski, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2011, s. 68.

Analiza wskaźników wzajemnych relacji pomiędzy dochodami i wydatkami może pokazywać pozytywne i negatywne trendy w dysponowaniu zasobami publicznymi. Pozwala ujawnić pewne zagrożenia, kiedy wskaźnik pokrycia wydatków bieżących dochodami ogółem osiąga wartości poniżej jedności, co oznacza, że w danej jednostce samorządu terytorialnego zaczyna brakować środków na pokrycie wydatków bieżących [Dylewski M., w: Dylewski, Filipiak, Gorzałczyńska-Koczkodaj 2006, s. 112].